

بررسی تاثیر و اولویت بندی عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری در

منطقه آزاد انزلی

سید عباس موسوی مناره بازاری^۱، سید سجاد محتشم^۲

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی - گرایش بازرگانی بین الملل.

^۲ کارشناس ارشد مدیریت صنعتی - گرایش تولید و عملیات، مدرس دانشگاه پیام نور استان گیلان.

Sajjad.mohtasham@gmail.com

چکیده

مناطق آزاد تجاری _ صنعتی به عنوان یکی از ابزارهای گسترش صادرات صنعتی و غیر نفتی، و تسهیل دسترسی کشورها به بازارهای جهانی، جذب سرمایه های داخلی و خارجی مورد توجه اکثر کشورها قرار گرفته اند. این تحقیق درصدد است تا عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد تجاری _ صنعتی انزلی را بررسی نماید. بدین منظور دوفاز تحلیلی در این تحقیق انجام گرفت؛ ابتدا با به بررسی فرضیات با استفاده از رویکرد مدلسازی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم افزار Smart PLS.2 پرداخته شد. جامعه تحقیق را دو گروه تشکیل می دهند. کارشناسان و سرمایه گذاران جهت بررسی فرضیات و ۲۵ نفر از خبرگان جهت اولویت بندی با استفاده از تکنیک ریاضی AHP در گروه اول نمونه گیری با استفاده از جدول مورگان و به صورت تصادفی انجام شد و در نهایت ۲۰۷ پرسشنامه قابل قبول مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می دهند عوامل امکانات زیربنایی با ضریب مسیر و معنی داری (۰/۱۲۸، ۲/۱۳)، همچنین قوانین و مقررات با (۰/۲۸۸، ۶/۵۳۷)، سیاست گذاری ها با (۰/۱۹۹، ۴/۳۲۷)، مدیریت با (۰/۲۴۲، ۵/۰۷۴)، و مکان یابی (۰/۱۵۲، ۳/۰۳۸)، در منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری تاثیر دارند. همچنین در فاز دوم تحلیل با استفاده از رویکرد تصمیم گیری چند متغیره با استفاده از AHP عوامل رتبه بندی گردید. نتایج نشان می دهند که در جذب سرمایه گذاران اولین اولویت را امکانات و تسهیلات زیربنایی، دومین اولویت را قوانین و مقررات، سومین اولویت سیاست گذاری ها، چهارمین اولویت را مدیریت سازمان و پنجمین اولویت را مکان یابی منطقه آزاد، دارند.

واژگان کلیدی

سرمایه گذاری، منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی، مدلسازی معادلات ساختاری، AH

مقدمه

بررسی تطبیقی اقتصادی کشورهای مختلف جهان حکایت از این دارد که توسعه پایدار در این کشورها، همواره با سرمایه گذاری همراه بوده است و این پدیده شگرف اقتصادی، امروزه در سطح جهان به ابعاد چشمگیری دست یافته. مناطق ویژه اقتصادی به لحاظ برخورداری از شرایط و ویژگی های خاص، در صورت برنامه ریزی و جهت گیری صحیح قادر هستند با تقلیل نسبی کمبودها در مقایسه با سرزمین اصلی و بالفعل کردن امکانات و پتانسیل های موجود آن کشور، نقش عمده ای را در رشد و شکوفایی اقتصاد و محقق نمودن اهداف میان مدت و بلند مدت ایفا نمایند (رحمانی و صالحی، ۱۳۹۵). مناطق آزاد هر کشور یکی از فاکتورهای اساسی توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می رود. از آنجا که وجود سرمایه کافی عامل اصلی توسعه مناطق آزاد می باشد و کمبود سرمایه یکی از علل اصلی عقب ماندگی بسیاری از کشورهاست به همین جهت و به منظور گریز از مشکل کمبود سرمایه، خیلی از کشورها با تسهیل قوانین و مقررات خود و ایجاد امکانات لازم درصدد جذب سرمایه های خارجی می باشد سرمایه گذاری خارجی یکی از مهم ترین و موثرترین عامل در رشد و توسعه مناطق آزاد است (شعبانی، ۱۳۹۱). بنابراین جذب سرمایه های خارجی برای حفظ جایگاه اقتصادی- سیاسی بلند مدت کشور، گسترش آهنگ پیوستگی صنعتی، تقویت توان تکنولوژیک، گسترش ظرفیت اقتصادی، ایجاد اشتغال با مهارت های بالا (نه شغل های سنتی) و حضور در بازارهای به هم پیوند یافته جهانی الزامی است.

از میان شش منطقه آزاد جمهوری اسلامی ایران، پنج منطقه در حاشیه آبهای بین المللی و منطقه آزاد انزلی در حاشیه دریای خزر قرار گرفته است. از نظر راهبردی نیز این منطقه در شناخته شده ترین مناطق جغرافیایی و در حوزه حمل و نقل و تجارت قرار گرفته است. از این رو پیش بینی می شود که مزیت تجاری و بازرگانی آن بیش از دیگر مزایا باشد؛ به طوریکه بندر انزلی به عنوان بزرگترین، فعالترین و مدرنترین بندر ایران در دریای خزر، آزاد راه قزوین- رشت- انزلی و فرودگاه بین المللی سردار جنگل، بخش مهمی از توانمندیهای تجاری و اقتصادی شمال ایران در حوزه حمل و نقل و ترانزیت به شمار می آید. علاوه بر ظرفیتهای ژئوپلیتیکی نیروزای بندر انزلی، بزرگترین مزیت ژئواکونومیکی آن، قرار گرفتن آن در گستره جغرافیایی کریدورهای ارتباطی شمال- جنوب و جمهوریهای آسیای مرکزی، قفقاز، روسیه است که از این طریق می تواند به عنوان پل ارتباطی و حلقه اتصال اقتصاد داخل با محیط پیرامونی و نیز حلقه اتصال و کانون رقابت و شکوفایی اقتصادهای پیرامونی و به دنبال آن اقتصاد داخلی ایفای نقش کند. از این رو شناخت عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد برای مدیران و تصمیم گیرندگان منطقه ای و کشوری از اهمیت بسزایی برخوردار می باشد؛ لذا این تحقیق با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری منطقه آزاد انزلی و رتبه بندی آن ها در شکل گیری اهداف، دستور العمل ها و برنامه های آتی در این منطقه مورد استفاده قرار می گیرد.

بیان مسئله

سرمایه گذاری عبارت است از هرگونه فدا کردن ارزشی در حال حاضر (که معمولاً مشخص است) به امید به دست آوردن ارزشی در زمان آینده (که معمولاً اندازه یا کیفیت آن نامعلوم است). به عبارتی سرمایه گذار در حال حاضر، ارزش مشخصی را فدا می کند تا در قبال آن در آینده ارزش خاصی که مورد نظرش است به دست آورد؛ مثل پرداخت وجهی بابت خرید سهام به امید به دست آوردن سودهای مشخصی از آن در آینده (قجر، بنداری و حاضر، ۱۳۹۴).

بر اساس طبقه بندی سازمان آنگتاد، در سال ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ میلادی، ایران از نظر پتانسیل جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی به ترتیب در رتبه ی ۵۷ و ۵۸ دنیا قرار گرفته است، ولی از لحاظ عملکرد جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی تنها توانسته است رتبه ی ۱۳۰ و ۱۳۳ دنیا را کسب کند. فواید سرمایه گذاری مستقیم خارجی شامل جذب سرمایه، تکنولوژی، دانش روز، بالا بردن توانایی مدیریت، افزایش اشتغال، بهبود تراز پرداختها و افزایش قدرت رقابت است. البته باید خاطر نشان کرد که ضعف مدیریت و سیاستهای ناصحیح در زمینه ی جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند پیامدهای منفی از قبیل ایجاد ساختار بازار انحصاری در بلندمدت، انهدام صنایع با مقیاس تولید کوچک و نیز تشدید بیکاری را نیز به همراه داشته باشد. با توجه به نقش مهم سرمایه گذاری مستقیم

خارجی و گسترش فرایند جهانی شدن، کشورهای جهان طی دهه های اخیر برای جذب این نوع سرمایه برنامه ریزی و تلاشهای وسیعی کرده اند. در واقع بازار جهانی جذب این سرمایه ها، بسیار رقابتی شده است. این رقابت به ویژه میان کشورهای در حال توسعه با توجه به لزوم دستیابی سریع به توسعه و کمبود منابع مالی بیشتر شکل گرفته است. این گونه کشورها دنبال جذب انواع سرمایه هستند و بدین منظور تمهیدات گوناگونی برای جذب این نوع سرمایه ها به کار می برند (مشیری و کیان پور، ۱۳۹۱). ایران در منطقه جغرافیایی خاورمیانه و آسیای مرکزی قرار دارد و از لحاظ ژئوپلیتیک و استراتژیک موقعیت مناسبی را داراست. ایران به لحاظ جغرافیایی در مرکز یک بازار تقریباً سیصد میلیون نفری با ظرفیتهای عظیم بالفعل و بالقوه منابع طبیعی قرار دارد. اکثر قریب به اتفاق کشورهای همسایه ایران مراحل توسعه اقتصادی خود را تازه آغاز کرده اند و در طولانی مدت بازار بسیار مناسبی برای جذب کالاها و خدمات مختلف خواهند بود. ارزانتر شدن هزینه حمل و نقل محصولات تولیدی از ایران به این بازار بزرگ، بهره گرفتن از ترتیبات تجاری منطقه ای نظیر اکو و سایر پیمانهای منطقه ای، مزیت‌های قابل توجهی هستند. ایران به لحاظ وفور نیروی انسانی ماهر به ویژه مهندسين و متخصصین تحصیل کرده در سطح بسیار بالایی قرار دارد. دسترسی به چنین ظرفیت عظیمی از نیروی انسانی تحصیل کرده و کارآمد با هزینه تقریباً رقابتی یک مزیت قابل ملاحظه محسوب می گردد. وفور انرژی و مواد اولیه مورد نیاز از جمله مزیت‌های آشکار ایران می باشد. طولانی بودن دوره معافیت مالیاتی یک مزیت دیگر است (قامت، ۱۳۹۰).

بنا به تعاریف بین المللی، منطقه آزاد محدوده حراست شده بندری و غیر بندری است که از شمول برخی از مقررات جاری کشور متبوع خارج بوده و با بهره گیری از مزایایی نظیر معافیت های مالیاتی، بخشودگی سود و عوارض گمرکی، عدم وجود تشریفات زاید ارزی، اداری و مقررات دست و پاگیر و همچنین سهولت و تسریع در فرآیندهای صادرات و واردات با جذب سرمایه گذاری خارجی و انتقال فناوری به توسعه سرزمین اصلی کمک می نماید. در تعریف سازمان ملل متحد (UNIDO¹) از مناطق آزاد به عنوان «حرکه» در جهت تشویق صادرات صنعتی تلقی می گردد. همچنین در برداشت جدید از مناطق آزاد (که به منطقه آزاد پردازش صادرات معروف است) به ناحیه صنعتی ویژه ای در خارج از مرز گمرکی، که تولیداتش جهت گیری صادراتی دارند، گفته می شود (ممی پور، بشارتی و بهبودی، ۱۳۹۳).

منطقه آزاد انزلی یکی از مناطق آزاد هفتگانه ایران است که از سال ۱۳۸۴ رسماً آغاز به کار نموده است. با شروع به کار بورس کالا در این منطقه که تمامی محصولات قابل عرضه در بورس کالای کشور و بخصوص محصولات کشاورزی استان گیلان در آن عرضه خواهد شد، در آینده نزدیک منطقه آزاد انزلی به بورس کالای شمال کشور و دریای خزر تبدیل خواهد شد. بندر انزلی به عنوان بزرگترین بندر جنوب دریای خزر دارای سابقه طولانی ترابری کالا بین ایران و اروپا بوده است. این بندر محل مناسبی برای ذخیره سازی، ترانزیت و حمل مجدد کالا به آسیای میانه است (منطقه آزاد در فاصله ۴۰ کیلومتری بندر انزلی است (ممی پور، بشارتی و بهبودی، ۱۳۹۳). در سال ۸۲ منطقه ویژه اقتصادی انزلی به منطقه آزاد تجاری- صنعتی انزلی بدل شده و در سال ۸۳ نیز اساسنامه سازمان منطقه آزاد تجاری صنعتی انزلی مورد تصویب هیئت وزیران قرار گرفت و محدوده منطقه آزاد تجاری صنعتی انزلی در سال ۸۴ از طرف هیئت وزیران تعیین و ابلاغ شد که بر اساس آن منطقه آزاد انزلی در سه بخش و محدوده مجزای بندری، اداره کل بندر و کشتیرانی استان، شهرک صنعتی انزلی و محدوده منطقه ویژه اقتصادی سابق انزلی با مساحت ۳۲۰۰ هکتار خشکی و تا عمق ۲ کیلومتر از دریا در طول ۲۰ کیلومتر از حاشیه دریای خزر را شامل می شود (عدالت و یوسفی فرد، ۱۳۹۳).

¹ United Nations Industrial Development Organization

پیشینه پژوهش

پژوهش های داخلی

تحقیق دیده وری (۱۳۹۰) که متغیرهای اصلی اثرگذار بر جذب سرمایه در منطقه آزاد اروند به ترتیب اینگونه عنوان می کند: (۱) زیر ساختها و امکانات (۲) مدیریت شایسته و متخصص (۳) قوانین و مقررات مربوط به مناطق آزاد (۴) حضور مناسب سرمایه گذار داخلی. شعبانی (۱۳۹۱) در تحقیق خود نشان داد که سرمایه گذاری در امور زیر بنایی (بویژه در بخش ارتباطات) و سرمایه گذاری داخلی و درآمد ارزی مناطق اثر مثبت بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی به مناطق آزاد ایران دارد. همچنین افزایش در سرمایه گذاری های زیر بنایی بخصوص افزایش بخش های ارتباطی سبب افزایش در جذب سرمایه گذاری های خارجی در مناطق کشور می گردد. از طرف دیگر ایجاد امکانات لازم جهت افزایش سرمایه گذاری های داخلی در کشور به دلیل اثر مکملی آن بر جذب سرمایه خارجی، جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی به مناطق را افزایش می دهد. خلیل پور، خلیلی و محمدی (۱۳۹۴) به بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی ماکو (با رویکرد امکانات و زیرساختها) پرداختند. نتایج نشان داده اند از عمده عوامل جذب سرمایه گذاری خارجی امکانات زیربنایی اولیه، خدمات عمومی مناسب و زیرساخت های پیشرفته و مکان یابی صحیح در منطقه ماکو می شود. برمکی و انواری (۱۳۹۶) به شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بندر امام خمینی(ره) پرداختند، نتایج هفت عامل و با اولویت عامل مدیریت، عامل اقتصادی، عامل سیاستگذاری، عامل حمایتی، عامل امکانات، عامل قوانین و مقررات و عامل مکان یابی را نشان داده اند.

پژوهش های خارجی

چیو و همکاران^۱ (۲۰۱۱) در پژوهش خود که به ارزیابی منطقه آزاد تجاری در تایوان پرداختند به این نتیجه رسیدند که عوامل مؤثر بر توسعه منطقه آزاد تجاری در تایوان عبارتند از: کارایی مدیریت، نرخ ارزان، روش های ساده گمرکی، قوانین واضح و صریح، مشوق های مالیاتی رایگان و کاهش بیشتر مالیاتها، سیستم های حمل و نقل دریایی و هوایی، تسهیلات خدمات عمومی و رفاهی، شامل: امکانات تفریحی، هتل و آژانس ها. کریمی و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهش خود به رتبه بندی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در مناطق ویژه اقتصادی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که از میان عوامل تعیین کننده شامل شرایط اقتصادی در کشور میزبان، خط مشی های کشور میزبان و استراتژی های سرمایه گذاری شرکت های چندملیتی، یکی از مهمترین عوامل جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در مناطق آزاد است. سیووم^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی به موضوع بررسی عوامل تعیین کننده شدت واردات در مناطق تجارت خارجی ایالت متحده پرداخته اند؛ و به این نتایج رسیده است که عوامل مؤثر در تجارت آزاد این مناطق عبارتند از: زیرساختهای مناسب؛ جذب سرمایه گذاران خارجی، تولید ماشین آلات خارجی، قطعات و تجهیزات وسایل نقلیه، اعمال سیاستهای مناسب تجارت آزاد در این مناطق موجب افزایش مستقیم سرمایه گذاری، اشتغال، صادرات، کاهش هزینه های بیمه و غیره برای تولیدکنندگان و انتقال تکنولوژی می گردد. جهان بزرگی و طاهری که در سال (۲۰۱۷) به موضوع عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری در بخش های نفت و گاز پرداختند به این نتایج رسیدند که متغیرهایی مانند نرخ ارز، قوانین و مقررات و همچنین قیمت نفت، سیاست های دولتی بر سرمایه گذاری مؤثر است.

فرضیات تحقیق

- ✓ فرضیه ۱) امکانات زیرساختی منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری مؤثر است.
- ✓ فرضیه ۲) قوانین و مقررات بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد انزلی مؤثر است.

^۱ Chiu et al

^۲ Seyoum

- ✓ فرضیه ۳) سیاستگذاری سطح کلان و مدیریت منطقه آزاد انزلی در سرمایه گذاری در این منطقه مؤثر است.
- ✓ فرضیه ۴) عملکرد مدیریت منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری در این منطقه مؤثر است.
- ✓ فرضیه ۵) مکان منطقه آزاد انزلی عامل مهمی در جذب سرمایه گذاری منطقه آزاد انزلی است.

روش تحقیق

این پژوهش از این جهت که به بررسی و دانش کاربردی در یک زمینه خاص توجه و کمک می کند، از لحاظ هدف در زمره پژوهش های «کاربردی» قرار می گیرد. و از لحاظ روش و ماهیت توصیفی- پیمایشی. داده های پژوهشی به روش میدان جهت آزمون فرضیات و به روش کتابخانه ایی برای تبیین موضوع جمع آوری گردید. در این پژوهش نیاز به دو نوع جامعه آماری است:

۱. یک جامعه آماری برای آزمون فرضیات پژوهش است؛ که در آن از پرسنل و کارشناسان شاغل در اداره مناطق آزاد انزلی و همچنین سرمایه گذاران داخلی و خارجی واقع در منطقه آزاد انزلی انتخاب می شوند. در این زمان تعداد ۳۰۰ نفر کارکنان شاغل در سازمان و تعداد ۲۰۰ سرمایه گذار جامعه آماری را تشکیل می دهند. از آنجا که امکان عدم بازگشت و یا مخدوش بودن برخی پرسشنامه ها وجود دارد تعداد ۲۳۰ پرسشنامه توزیع گردید، که در نهایت ۲۰۷ پرسشنامه قابل قبول مورد تحلیل قرار گرفته است.
 ۲. یک جامعه آماری نیز در خصوص تعیین ضریب اولویت عوامل اثر گذار بر جذب سرمایه در منطقه آزاد انزلی، که شامل ۲۵ نفر از صاحبانظران (مدیران و سرمایه گذاران خبره) می شود.
- در این پژوهش پرسشنامه (ابزار پژوهش) به دو شکل مورد استفاده قرار می گیرد؛

الف) ابزار پرسشنامه مربوط به بخش آزمون فرضیات از سوالات بسته و طیف ۵ گزینه ای لیکرت (۱= کاملاً مخالفم، ۵= کاملاً موافقم) در قالب ۲۲ سؤال تنظیم گردید که شامل سه سنجه برای بررسی متغیرهای سیاست گذاری، مدیریت، قوانین و مقررات و امکانات و هفت سؤال برای سنجش سرمایه گذاری تنظیم شده است.

ب) جهت تعیین اولویت های متغیرهای تحقیق، با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی AHP به صورت مقایسه زوجی می باشد.

روایی پرسشنامه ها در طی انجام مطالعات صورت گرفته و بر اساس نظرات کارشناسان و اساتید دانشگاه مورد تایید قرار گرفته است. و برای تعیین اعتبار (پایایی) پرسشنامه، از شاخص آلفا کرونباخ برای متغیر سرمایه گذاری در نمونه مقدماتی ۳۰ نفره استفاده شده است؛ و سپس در نمونه اصلی با شاخص های مرتبط با مدل های اندازه گیری ترکیبی مورد بررسی قرار گرفت. شاخص پایایی در جدول شماره (۱) نشان داده شده است.

جدول شماره ۱. مقادیر آلفا کرونباخ

متغیر	مقدار آلفا در نمونه اولیه
سیاست گذاری ها	۰,۸۶
مدیریت	۰,۸۰
قوانین و مقررات	۰,۷۹
امکانات	۰,۷۰۲
مکان یابی	۰,۷۸
سرمایه گذاری	۰,۸۸

نتایج تجزیه و تحلیل

در جداول شماره (۲) و (۳) یافته های جمعیت شناسی و آمار توصیفی متغیرهای تحقیق ارائه شده است.

جدول شماره ۲. توصیف ویژگی های جمعیت شناسی پاسخ دهندگان تحقیق

تحصیلات	فراوانی	درصد
فوق دیپلم	۴۱	۱۹/۸
لیسانس	۹۷	۴۶/۹
فوق لیسانس و دکترا	۶۹	۳۳/۳
تا ۳۰ سال	۱۹	۹/۲
۳۰ تا ۴۰ سال	۸۶	۴۱/۵
۴۱ تا ۵۰ سال	۶۵	۳۱/۴
بالاتر از ۵۰ سال	۳۷	۱۷/۹
زیر ۵ سال	۲۳	۱۱/۱
۵ تا ۱۰ سال	۵۶	۲۷/۱
۱۱ تا ۱۵ سال	۴۹	۲۳/۷
۱۶ تا ۲۰ سال	۴۶	۲۲/۲
بالاتر از ۲۰ سال	۳۳	۱۵/۹

جدول شماره ۳. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	واریانس	میانگین	بیشترین	کمترین	متغیر
۱/۵۴۱	-۱/۲۵۱	۰/۷۴۲	۰/۵۵۱	۳/۶۲	۴/۶۷	۱	سیاست گذاری
۰/۶۲۲	-۱/۱۳۴	۰/۹۳	۰/۸۶۶	۳/۷	۵	۱	مدیریت
۰/۸۶۴	-۱/۰۳	۰/۷۷۳	۰/۵۹۹	۳/۵۹	۵	۱/۳۳	مکان یابی
۰/۵۱	-۱/۰۸	۰/۸۹۰	۰/۷۹۴	۳/۴۸	۵	۱	امکانات
-۰/۰۲۸	-۰/۸۹۸	۰/۸۹۳	۰/۷۹۸	۳/۶۳	۵	۱/۳۳	قوانین ومقررات
۰/۹۸۳	-۱/۳۸۱	۰/۷۸۱	۰/۶۱۰	۳/۶۴	۴/۷۱	۱/۴۳	سرمایه گذاری

نتایج تحقیق

بخش اول: مدلسازی معادلات ساختاری

معمولا اولین معیاری که در مدل اندازه گیری انعکاسی کنترل می شود پایایی سازگاری درونی است. اگر این شاخص برای مطالعات تاییدی بیشتر از (۰/۷) باشد بلوک همگن در نظر گرفته می شود. بررسی روایی همگرا با استفاده از شاخص AVE مورد سنجش قرار می گیرد. فورنل و لارکر (۱۹۸۱) حداقل AVE معادل (۰/۵) بیانگر اعتبار همگرایی قابل قبول است (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). نتایج روایی و پایایی برای تنها متغیر انعکاسی مدل تحقیق در جدول (۴) بیان شده است.

جدول شماره ۴. نتایج روایی و پایایی برای متغیر انعکاسی مدل تحقیق

متغیر	آلفا کرونباخ	CR	AVE
جذب سرمایه گذاری	۰/۸۴	۰/۸۸	۰/۶۲

روایی افتراقی با استفاده از معیار فورنل-لارکر، این معیار ادعا می کند که یک متغیر باید در مقایسه با معرف های سایر متغیرهای مکنون، پراکندگی بیشتری را در بین معرف های خودش داشته باشد. نتایج تحقیق در جدول (۵) نشان داده شده است.

جدول شماره ۵. جدول همبستگی

جذب سرمایه گذاری	
جذب سرمایه گذاری	۰/۷۸
مکان یابی	۰/۷۲۶
مدیریت	۰/۷۷۳
سیاست گذاری	۰/۷۲۱
قوانین و مقررات	۰/۷۷۲
امکانات	۰/۷۳۱

ارزیابی مدل اندازه گیری ترکیبی: با بررسی معنی داری وزن ها و هم خطی چند گانه^۱ انجام می گیرد و بدین منظور از معیار VIF به ازای هر سوال استفاده می شود؛ برای این معیار اعداد کمتر از ۵ قابل قبول هستند (آذر و همکاران، ۱۳۹۱)؛ که در رابطه (۱) و جدول (۶) نشان داده شده است.

(۱)

$$VIF = \frac{1}{1-(W)^2}$$

جدول شماره ۶. نتایج هم خطی متغیرهای ترکیبی

	VIF _۱	VIF _۲	VIF _۳	VIF _۴	VIF _۵	VIF _۶	VIF _۷	VIF _۸	VIF _۹	VIF _{۱۰}
مقدار	۱/۱۱	۱/۱۸	۱/۴۳	۱/۴۰	۱/۱	۱/۱۶	۱/۰۴	۱/۱۵	۱/۶۴	۱/۱۴
	VIF _{۱۱}	VIF _{۱۲}	VIF _{۱۳}	VIF _{۱۴}	VIF _{۱۵}					
مقدار	۱/۱۶	۱/۳۳	۱/۱۴	۱/۵	۱/۱۳					

۱. معیار R²: مقادیر ۰/۶۷ و ۰/۳۳ و ۰/۱۹ در مدل های مسیری PLS به ترتیب قابل توجه، متوسط و ضعیف توصیف می شوند.
۲. آزمون کیفیت مدل ساختاری (ارتباط پیش بین)^۲: مقادیر ۰،۰۲، ۰،۱۵ و ۰،۳۵ به ترتیب ارتباط پیش بین کوچک، متوسط و بزرگ یک متغیر مکنون را نشان می دهند (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). نتایج مدل در جدول (۷) نشان داده شده است.

^۱ Tolerance Values

^۲ Predictive Relevance

جدول شماره ۷. نتایج پژوهش ارزیابی مدل ساختاری

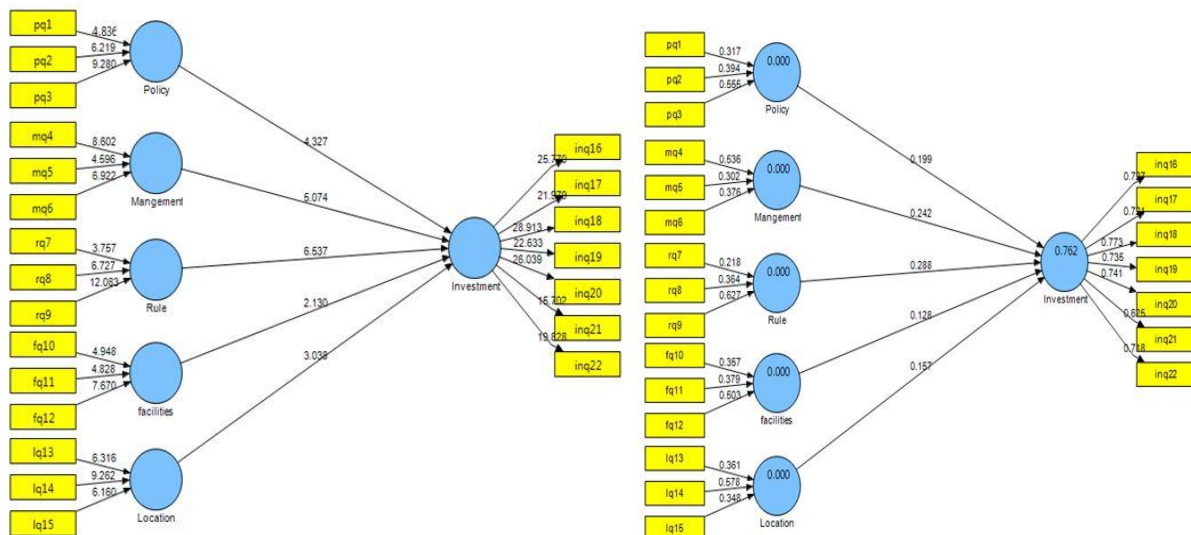
متغیر	R^2	Q^2
جذب سرمایه گذاری	۰,۷۶۲	۰,۳۹۴

۳. معیار نیکویی برازش^۱: شاخص GOF، این شاخص هر دو مدل اندازه گیری و ساختاری را مدنظر قرار می دهد و به عنوان معیاری برای پیش بینی عملکرد کلی مدل به کار می رود. سه مقدار ۰,۰۱، ۰,۲۵ و ۰,۳۰ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده اند، رابطه (۲) (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳).

$$GOF = \sqrt{\text{Communality} * R^2} \quad (2)$$

$$GOF = \sqrt{0/520158 * 0/672} = 0/591$$

بررسی فرضیات: هر ضریب مسیر در معادلات ساختاری PLS را می توان معادل یک ضریب بتای استاندارد شده در رگرسیون کمترین مربعات معمولی در نظر گرفت. ضرایب مسیر مثبت نشان دهنده اثرات مثبت (روابط مستقیم دو سازه) یک سازه بر سازه دیگر است. در صورتیکه علامت منفی نشان دهنده اثرات منفی (روابط معکوس) یک سازه بر سازه دیگر است، شکل (۱). در مورد معناداری ضرائب مسیر t آماری که هر رابطه و هر مولفه باید خارج از بازه (۱,۹۶، -۱,۹۶) باشد، محاسبه می گردد (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). شکل (۲).

شکل ۲- مدل معادلات ساختاری در حالت

شکل ۱- مدل معادلات ساختاری در حالت تخمین ضریب مسیر

معنی داری

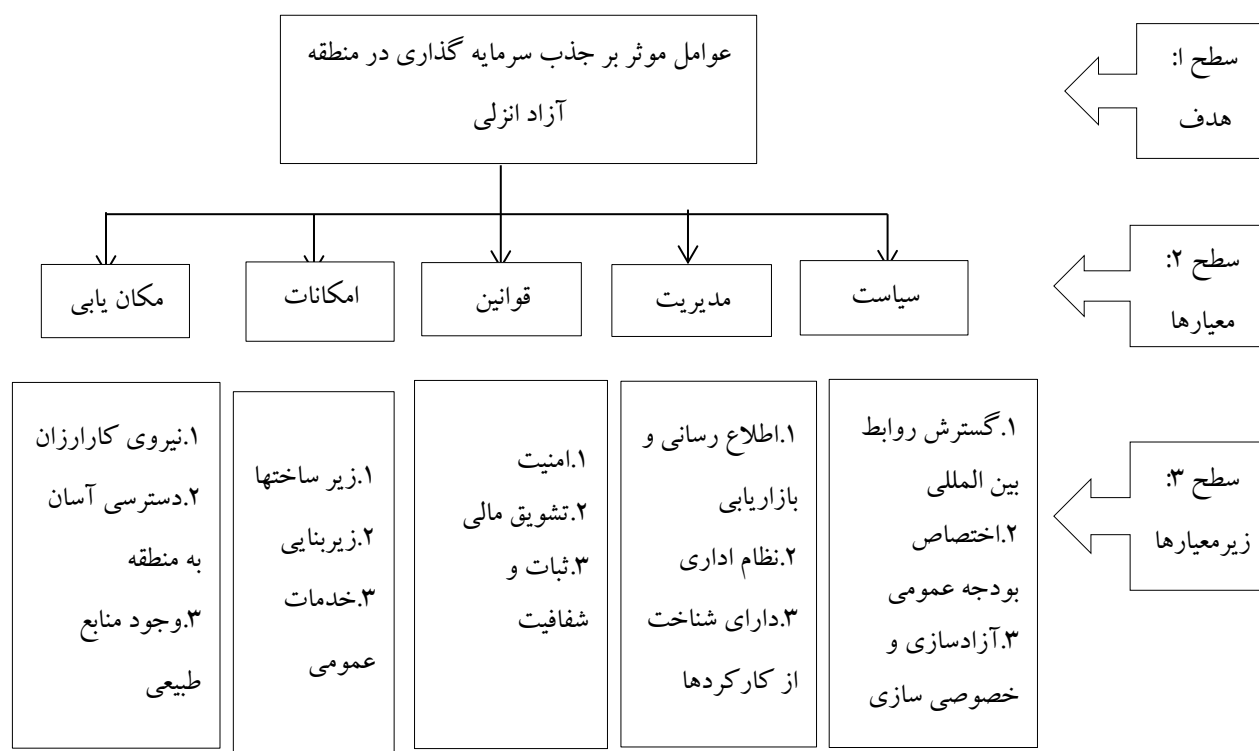
بخش دوم: رتبه بندی متغیرها

ممکن است این سؤال مهم پیش آید که ضریب اهمیت یا اولویت هر کدام از عوامل تأثیرگذار بر جذب سرمایه در منطقه آزاد بندرانزلی چقدر است؟ می توان با استفاده از تکنیک ریاضی AHP درجه اهمیت عوامل فوق را از نظر تأثیر پذیری بر جذب سرمایه گذاری را بدست آورد.

¹ Goodness-of-fit

فرایند تحلیل سلسله مراتبی گروهی (AHP گروهی): وقتی که قرار است از AHP در حل مسئله ای توسط یک گروه استفاده شود، طی جلسه ای که با حضور صاحب نظران تشکیل می شود، اعضای گروه باید ضمن تعریف دقیق مسئله، ساختار سلسله مراتبی آن را روشن سازند، قضاوتها و نظریات خود را درباره مسئله ارائه دهند و ضمن بحث در مورد آن قضاوتها به یک توافق کلی دست یابند.

(۱) گام اول مقایسات زوجی: جدولهای مقایسه ای بر اساس درخت سلسله مراتب از پایین به بالا تهیه می شوند. به عبارت دیگر، گزینه های رقیب در سطح ۳ باید به واسطه هر یک از عوامل در سطح ۲ مورد مقایسه دو به دو قرار گیرند. مقایسه دو به دو با استفاده از مقیاسی که از ترجیح یکسان تا بی اندازه مرجح (ترجیح مطلق)، طراحی شده است انجام می گیرد (شکل ۳ و جدول ۸).

شکل ۳- مدل سلسله مراتبی تحقیق

جدول شماره ۸. مقایسه دو به دو در AHP

ترجیح مطلق	ترجیح خیلی زیاد	ترجیح خیلی زیاد	ترجیح زیاد تا خیلی زیاد	ترجیح زیاد	ترجیح متوسط تا زیاد	ترجیح متوسط	ترجیح کم تا متوسط	ترجیح برابر	درجه اهمیت در مقایسه دو به دو
۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	مقدار عددی

هنگام مقایسه دو به دو، در آغاز باید معادل اهمیت دو به دو به طریق رتبه ای مشخص گردد، سپس مقدار عددی متناظر با آن در جدول مقایسه آورده شود. در این گونه موارد می توان میانگین هندسی نظارت کارشناسان مختلف را بدست آورد و آن را به عنوان ماتریس اصلی در نظر گرفت؛ مطابق جدول شماره (۹).

جدول شماره ۹. ماتریس مقایسه نسبت به فاکتور C1 توسط عضو شماره n

C1	A1	A2	A3
A1	۱	...	...
A2	...	۱	...
A3	...	...	۱

حال این سوال پیش می آید که مدیریت چگونه این نظریات را به یک نظر واحد تبدیل کند تا بر اساس آن تصمیم بگیرد. یکی از بهترین روشها برای ترکیب جدولهای مقایسه ای اعضای گروه، استفاده از میانگین هندسی (رابطه ۳) است. میانگین هندسی به مدیریت عالی کمک خواهد کرد، ضمن در نظر گرفتن قضاوت هر عضو به قضاوت گروه درباره هر مقایسه زوجی برسد. معکوس بودن ماتریس مقایسه استفاده از این میانگین را موجه می سازد. زیرا این میانگین خاصیت معکوس بودن را در ماتریس مقایسه زوجی حفظ می کند.

$$\bar{a}_{ij} = \frac{(\prod_{k=1}^N a_{ij}^{(k)})}{N} \quad (3)$$

یکی از نکات بسیار مهم در تصمیم گیری گروهی، میزان صائب بودن نظر هر یک از اعضای تیم است. در این خصوص، نظر هر یک از اعضا ممکن است دارای ضریب اولویت ویژه ای باشد. در چنین مواردی مولفه های ماتریس گروهی به شرح زیر محاسبه می گردد که وزن ماتریس گروهی را نشان می دهد:

$$\bar{a}_{ij} = \frac{(\prod_{k=1}^L a_{ij}^{(wk)})}{N} \quad (4)$$

(۱) گام دوم استخراج اولویتها از جدولهای مقایسه گروهی: برای استخراج اولویتها صرفاً جدولهای مقایسه گروه را در نظر می گیریم. برای تعیین اولویت از مفهوم نرمال سازی و میانگین موزون استفاده می شود. در AHP برای نرمال کردن اعداد جدولهای مقایسه ای، از رابطه زیر استفاده می شود (رابطه ۴ نرمالایز کردن اعداد):

$$r_{ij} = \frac{\bar{a}_{ij}}{\sum_{i=1}^m \bar{a}_{ij}} \quad (5)$$

۲) گام سوم/انتخاب بهترین گزینه: برای انتخاب بهترین سیستم لازم است که مقادیر هر ردیف (سیستم) در مقادیر متناظر عوامل ضرب شوند. این محاسبه ریاضی چیزی جز میانگین موزون برای هر سیستم نیست.

۳) گام چهارم نرخ سازگاری: اهمیت AHP، علاوه بر ترکیب سطوح مختلف سلسله مراتب تصمیم و در نظر گرفتن عوامل متعدد، در محاسبه نرخ سازگاری (C.R) به کار می رود و سازوکاری است که سازگاری مقایسات را مشخص می کند. این سازوکار نشان می دهد که تا چه اندازه می توان به اولویتهای حاصل از اعضای گروه و یا اولویتهای جدولهای ترکیبی اعتماد کرد. تجربه نشان داده است که اگر نرخ سازگاری (C.R) کمتر از ۱۰/۰ باشد، می توان سازگاری را پذیرفت. در غیر اینصورت باید مقایسات مجدداً انجام گیرد. بهترین روش برای مقایسه نرخ سازگاری استفاده از بردارهای ویژه است. حال به تحلیل و بررسی نتایج در تحقیق می پردازیم:

تحلیل سلسله مراتبی: برای انجام روش تحلیل سلسله مراتبی، در این پژوهش، ابتدا پرسشنامه مقایسات زوجی که بدین منظور طراحی، توزیع و جمع آوری گردید. میانگین نظر خبرگان در یک ماتریس کلی تلفیق شد که در جدول (۱۰) مشاهده می شود.

جدول شماره ۱۰. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی معیارها

مکان یابی	امکانات	قوانین و مقررات	مدیریت	سیاست گذاری ها	
۲,۰۰	۰/۷۲	۰/۳۴	۲/۶۰	۱,۰۰	سیاست گذاری ها
۲/۴۰	۰/۱۱	۰/۲	۱,۰۰	۰/۳۸	مدیریت
۴/۱۰	۰/۹۴	۱,۰۰	۵,۰۰	۲/۹۹	قوانین و مقررات
۵/۶۸	۱,۰۰	۱/۰۷	۹,۰۰	۱/۳۹	امکانات
۱,۰۰	۰/۱۸	۰/۲۴	۰/۴۲	۰/۵۰	مکان یابی
۱۵/۱۸	۲/۹۴	۲/۸۵	۱۸/۰۲	۶/۲۶	مجموع

در مرحله بعد مجموع اعداد هر ستون از ماتریس مقایسات زوجی را محاسبه کرده، سپس هر عنصر ستون را بر مجموع اعداد آن ستون تقسیم می کنیم. ماتریس جدیدی که بدین صورت بدست می آید، «ماتریس مقایسات نرمالایز شده» نامیده می شود که در جدول (۱۱) نشان داده شده است.

جدول شماره ۱۱. نتایج پژوهش ماتریس مقایسات نرمالایز شده

مکان یابی	امکانات	قوانین و مقررات	مدیریت	سیاست گذاری ها	
۰/۱۳	۰/۲۴	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۱۶	سیاست گذاری ها
۰/۱۶	۰/۰۴	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۶	مدیریت
۰/۲۷	۰/۳۲	۰/۳۵	۰/۲۸	۰/۴۸	قوانین و مقررات
۰/۳۷	۰/۳۴	۰/۳۸	۰/۰۵	۰/۲۲	امکانات
۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۰۲	۰/۰۸	مکان یابی

سپس میانگین اعداد هر سطر از ماتریس مقایسات نرمال شده را محاسبه می‌کنیم. این میانگین وزن نسبی عناصر تصمیم با سطرهای ماتریس را ارائه می‌کند (جدول ۱۲).

جدول شماره ۱۲. نتایج پژوهش وزن معیارها

اولویت	وزن	معیارها
سوم	۰/۱۶	سیاستگذاری ها
چهارم	۰/۰۸	مدیریت
دوم	۰/۳۴	قوانین و مقررات
اول	۰/۳۶	امکانات
پنجم	۰/۰۶	مکان یابی

تعیین اولویت زیرمجموعه های متغیرهای اصلی

۱) **تعیین اولویت متغیر سیاست گذاری:** متغیر سیاستگذاری به سه زیرمجموعه قابل تفکیک است: اختصاص بودجه عمومی؛ آزادسازی و خصوصی سازی؛ گسترش روابط بین المللی. که در جداول ۱۳ و ۱۴ نشان داده شده است.

جدول شماره ۱۳. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی زیرمعیارهای سیاست گذاری

آزاد سازی و خصوصی سازی	اختصاص بودجه عمومی	گسترش روابط	سیاست گذاری ها
۳/۲۸	۲/۵۰	۱,۰۰	گسترش روابط
۰/۷۴	۱,۰۰	۰/۴	اختصاص بودجه عمومی
۱,۰۰	۱/۳۵	۰/۳۱	آزاد سازی و خصوصی سازی
۵/۰۱	۴/۸۵	۱/۷۱	مجموع

جدول شماره ۱۴. نتایج پژوهش ماتریس نرمالایز شده زیرمعیارهای سیاست گذاری

ماتریس نرمالایز شده				وزن زیرمعیارها
آزاد سازی و خصوصی سازی	اختصاص بودجه عمومی	گسترش روابط	سیاست گذاری ها	

گسترش روابط	۰/۵۹	۰/۵۲	۰/۶۵	۰/۵۸
اختصاص بودجه عمومی	۰/۲۳	۰/۲۱	۰/۱۵	۰/۲۰
آزاد سازی و خصوصی سازی	۰/۱۸	۰/۲۸	۰/۲۰	۰/۲۲

۱) **تعیین اولویت زیرمعیارهای قوانین و مقررات:** متغیر قوانین و مقررات به سه زیرمجموعه زیر تفکیک شده است. ثبات و شفافیت در قوانین؛ تأمین امنیت توسط قوانین؛ تعیین تشویقهای مالی در قوانین و مقررات. جداول ۱۵ و ۱۶ نتایج این متغیر را نشان می دهند.

جدول ۱۵. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی زیرمعیارهای قوانین و مقررات

ثبات و شفافیت	تشویق مالی	امنیت	قوانین و مقررات
۳/۱۰	۳/۶۰	۱,۰۰	امنیت
۱/۵۹	۱,۰۰	۰/۲۸	تشویق مالی
۱,۰۰	۰/۶۳	۰/۳۲	ثبات و شفافیت
۵/۶۹	۵/۲۳	۱/۶۰	مجموع

جدول شماره ۱۶. نتایج پژوهش ماتریس نرمالایز شده زیرمعیارهای قوانین و مقررات

ماتریس نرمالایز شده				وزن زیرمعیارها
ثبات و شفافیت	تشویق مالی	امنیت	قوانین و مقررات	
۰/۵۴	۰/۶۹	۰/۶۲	امنیت	۰/۶۲
۰/۲۸	۰/۱۹	۰/۱۷	تشویق مالی	۰/۲۱
۰/۱۸	۰/۱۲	۰/۲۰	ثبات و شفافیت	۰/۱۷

۱) **تعیین اولویت زیرمعیارهای مکان یابی:** متغیر مکان یابی به سه زیرمجموعه قابل تفکیک است: نیروی کار ارزان؛ دسترسی آسان به منطقه؛ وجود منابع طبیعی. که در جداول ۱۷ و ۱۸ نتایج نشان داده شده اند.

جدول شماره ۱۷. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی زیرمعیارهای مکان یابی

وجود منابع طبیعی	دسترسی آسان به منطقه	نیروی کار ارزان	مکان یابی
۰/۷۰	۱/۵۵	۱,۰۰	نیروی کار ارزان
۰/۴۰	۱,۰۰	۰/۶۵	دسترسی آسان به منطقه
۱,۰۰	۲/۴۸	۱/۴۲	وجود منابع طبیعی
۲/۱۱	۵/۰۳	۳/۰۷	مجموع

جدول شماره ۱۸. نتایج پژوهش ماتریس نرمالایز شده زیرمعیارهای مکان یابی

ماتریس نرمالایز شده				
وزن زیرمعیارها	وجود منابع طبیعی	دسترسی آسان به منطقه	نیروی کار ارزان	مکان یابی
۰/۴۲	۰/۳۳	۰/۳۱	۰/۶۲	نیروی کار ارزان
۰/۲۰	۰/۱۹	۰/۲۰	۰/۲۱	دسترسی آسان به منطقه
۰/۴۸	۰/۴۷	۰/۴۹	۰/۴۶	وجود منابع طبیعی

(۱) تعیین اولویت زیرمعیارهای امکانات: متغیر امکانات به سه زیر مجموعه تفکیک شده است: امکانات زیربنایی (شامل تأسیسات آب و برق و سوخت، سیستم حمل و نقل و...)، خدمات عمومی (شامل امکانات تفریحی، بهداشتی، اقامتی، بیمه ای، بانکی و...) و زیرساخت های پیشرفته (شامل تأسیسات مدرن بندری، اسکله های قابل استفاده و...) جداول ۱۹ و ۲۰ نتایج این متغیر را نشان می دهند.

جدول شماره ۱۹. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی زیرمعیارهای امکانات

خدمات عمومی	زیربنایی	زیرساختها	امکانات
۶/۱۰	۳/۱۰	۱،۰۰	زیرساختها
۴/۸۰	۱،۰۰	۰/۳۲	زیربنایی
۱،۰۰	۰/۲۱	۰/۱۶	خدمات عمومی
۱۱/۹	۴/۳۱	۱/۴۹	مجموع

جدول شماره ۲۰. نتایج پژوهش ماتریس نرمالایز شده زیرمعیارهای امکانات

ماتریس نرمالایز شده				
وزن زیرمعیارها	خدمات عمومی	زیربنایی	زیرساختها	امکانات
۰/۶۳	۰/۵۱	۰/۷۲	۰/۶۷	زیرساختها
۰/۲۸	۰/۴۰	۰/۲۳	۰/۲۲	زیربنایی
۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۱۱	خدمات عمومی

(۱) تعیین اولویت زیرمعیارهای مدیریت: متغیر مدیریت به سه زیر مجموعه: مدیریت کارا و هدفمند (دارای شناخت از کارکردها و اهداف)، ایجاد نظام اداری روان، اطلاع رسانی و بازاریابی، تقسیم شده است. نتایج در جدول ۲۱ و ۲۲ نشان داده شده است.

جدول شماره ۲۱. نتایج پژوهش میانگین مقایسات زوجی زیرمعیارهای مدیریت

دارای شناخت از کارکردها	نظام اداری	اطلاع رسانی و بازاریابی	مدیریت
۰/۵۴	۲/۸۰	۱،۰۰	اطلاع رسانی و بازاریابی
۰/۱۳	۱،۰۰	۰/۳۶	نظام اداری
۱،۰۰	۷/۴۹	۱/۸۶	دارای شناخت از کارکردها
۱/۶۷	۱۱/۲۹	۳/۲۲	مجموع

جدول شماره ۲۲. نتایج پژوهش ماتریس نرمالایز شده زیرمعیارهای مدیریت

وزن زیرمعیارها	ماتریس نرمالایز شده			مدیریت
	دارای شناخت از کاردکردها	نظام اداری	اطلاع رسانی و بازاریابی	
۰/۲۹	۰/۳۲	۰/۲۵	۰/۳۱	اطلاع رسانی و بازاریابی
۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۱	نظام اداری
۰/۶۱	۰/۶۰	۰/۶۶	۰/۵۸	دارای شناخت از کاردکردها

نرخ ناسازگاری: پس از انجام محاسبات باید نرخ ناسازگاری محاسبه شود، تا مشخص شود که آیا بین مقایسات زوجی ما سازگاری وجود دارد یا خیر. درگام اول ماتریس مقایسات زوجی شاخص ها را در بردار وزن های نسبی به دست آمده از آن ضرب می کنیم، رابطه (۶). درگام دوم، جواب حاصل (WSV) را بر بردار وزن های نسبی شاخص ها تقسیم می کنیم تا بردار سازگاری (CV) به دست آید. در گام سوم، میانگین حسابی عنصر این بردار را به دست می آوریم که λ_{max} نامیده می شود. در گام چهارم، شاخص ناسازگاری را به صورت زیر حساب می کنیم (رابطه ۷). در گام پنجم لازم است نرخ ناسازگاری محاسبه شود (رابطه ۸).

$$WSV = D * W \quad (۶)$$

$$II = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} \quad (۷)$$

N تعداد شاخص ها و IRI نیز از جدول (۲۳) استخراج می گردد.

جدول شماره ۲۳. شاخص تصادفی بودن

N	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
IRI	۰	۰	۰/۵۸	۰/۹۰	۱/۱۲	۱/۲۴	۱/۳۲	۱/۴۱	۱/۴۵	۱/۵۱

$$IR = \frac{II}{IRI} \quad (۸)$$

اگر IR کوچکتر از (۰،۱) باشد، پس درمقایسات زوجی، سازگاری قابل قبولی وجود دارد (جدول ۲۴ و ۲۵).

جدول شماره ۲۴. نتایج پژوهش محاسبه نرخ ناسازگاری برای معیارها

محاسبه نرخ ناسازگاری برای معیارها				
WSV	CV	λ_{max}	II	IR=II/IRI
۰/۸۵۸۵۶	۵/۳۷۹۶۰۸۰۹۳	۵/۱۹۱۵۹۵	۰/۰۴۷۸۹۹	۰/۰۴۲۷۶۷
۰/۳۹۶۸۸۱	۵/۱۸۰۴۹۹۶۷۷			
۱/۷۹۴۶۲۲	۵/۲۹۸۷۶۸۴۴۵			
۱/۹۹۲۸۵۵	۵/۵۰۱۶۰۸۱۳۴			
۰/۲۸۹۰۷۲	۴/۵۹۷۴۸۹۴۳۶			

جدول شماره ۲۵. نتایج پژوهش محاسبه نرخ ناسازگاری برای زیر معیارها

محاسبه نرخ ناسازگاری برای زیر معیارها	
زیر معیارها	IR
سیاستگذاری ها	۰/۰۳۱۶۳۱
قوانین و مقررات	۰/۰۳۶۳۳۲
مکان یابی	۰/۰۴۳۳۱
امکانات	۰/۰۷۷۶۷۷
مدیریت	۰/۰۱۲۵۴۱

نتایج تحقیق و ارائه پیشنهادات

فرضیه ۱) امکانات زیرساختی منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری مؤثر است. نتایج پژوهش نشان می دهند که ضریب مسیر این رابطه مثبت با مقدار (۰/۱۲۸) و از لحاظ معنی داری مقدار (۲/۱۳۰) می باشد. بنابراین این فرضیه تایید شده است؛ که این نتیجه با پژوهش های ناهیدی و همکاران (۱۳۹۰)، شعبانی (۱۳۹۰)، دیده وری (۱۳۹۰)، عباسی (۱۳۹۵)، محمدی و همکاران (۲۰۱۶) و سیووم (۲۰۱۶) مطابقت دارد. همچنین این تاثیر در اولویت بندی طبق نظر خبرگان در اولویت اول قرار گرفته است. منطقه آزاد انزلی نیز به واسطه واقع شدن آن در مسیر ترانزیتی بخش مهمی از آسیای میانه بهترین گزینه برای افزایش ارتباطات ترانزیتی بین کشورهای پیرامونی دریای خزر است لذا با توجه به اولویت بالایی که از نظر نیز برای این متغیر بدست آمده است توجه به امکانات زیر ساختی مانند فرودگاه های مجهز، اسکله های مجهز به تکنولوژی های روز ، سیستم حمل و نقلی (ریلی و زمینی) کارآمد، تاسیساتی ارتباطی از قبیل مخابرات و شبکه برق باید مورد توجه و عنایت جدی در جهت بهبود قرار گیرد. همچنین استان گیلان از استان هایی با پتانسل بالا در تولید برق است، بنابراین ظرفیت ها و بستر لازم در این زمینه برای این منطقه مهیا می باشد و باید در جهت استفاده بهینه و کاربرد اصولی آن برنامه ریزی های جدی و مناسب صورت گیرد.

فرضیه ۲) قوانین و مقررات بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد انزلی مؤثر است. نتایج پژوهش نشان می دهند که ضریب مسیر این رابطه مثبت با مقدار (۰/۲۸۸) و از لحاظ معنی داری مقدار (۶/۵۳۷) می باشد. بنابراین این فرضیه تایید شده است. که این نتیجه با پژوهش های کریمی کیا و مقدم (۱۳۹۱)، ناهیدی و همکاران (۱۳۹۰)، برمکی و انواری (۱۳۹۶)، یانگ (۲۰۰۹)، کریمی و همکاران (۲۰۱۳) مطابقت دارد. و در اولویت بندی طبق نظر خبرگان در رتبه دوم قرار گرفته است. بنابراین می توان نتیجه گرفت تنظیم قوانین مناسب، و ایجاد یک امنیت از طریق این قوانین مناسب امری ضروری در جذب سرمایه

گذاران خواهد بود؛ ابهام زدایی از قوانین و مقررات جاری، به رسمیت شناختن تساوی حقوق طرفین در قراردادهای مالی، فراهم کردن شرایطی که حس اعتماد متقابل را بین طرفین ایجاد نماید، ایجاد روال های قانونی مناسب که روند و زمان اعطای امتیاز را به سرمایه گذاران تسریع بخشد، ایجاد نظم و ثبات حقوقی که هم انگیزه لازم را برای سرمایه گذار ایجاد می کند و هم امنیت خاطر فکری را در آنها ایجاد می کند.

فرضیه ۳) سیاست گذاری سطح کلان منطقه آزاد انزلی در سرمایه گذاری در این منطقه مؤثر است. نتایج پژوهش نشان می دهند که ضریب مسیر این رابطه مثبت با مقدار (۰/۱۹۹) و معنی داری مقدار (۴/۳۲۷) می باشد؛ فرضیه تاثیر سیاست گذاری های منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری تایید می گردد. که نتیجه این تحقیق با پژوهش های ناهیدی و همکاران (۱۳۹۰)، ممی پور، بشارتی و بهبودی (۱۳۹۳)، برمکی و انواری (۱۳۹۶)، کریمی و همکاران (۲۰۱۳) سیووم (۲۰۱۶) جهان بزرگی و طاهری (۲۰۱۷) همخوانی دارد. در اولویت بندی از نظر خبرگان در جایگاه سوم قرار گرفته است. هماهنگی در تدوین خط مشی ها و راهکارهای ارائه شده بین دستگاههای اجرایی و سازمانهای مناطق آزاد، ایجاد مراکز در مناطق آزاد برای اعطای مشاوره های سرمایه گذاری این عوامل می توانند در جذب سرمایه گذاری و هدایت آن مؤثر باشد.

فرضیه ۴) عملکرد مدیریت منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری در این منطقه مؤثر است. نتایج تحلیل های پژوهش نشان می دهند که ضریب مسیر این رابطه مثبت با مقدار (۰/۲۴۲) و معنی داری (۵/۰۷۴) می باشد؛ فرضیه تایید می گردد بنابراین عملکرد مدیریت منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری منطقه تاثیر دارد. نتایج این تحقیق با پژوهش های دیده وری (۱۳۹۰)، ناهیدی و همکاران (۱۳۹۰)، ممی پور، بشارتی و بهبودی (۱۳۹۳)، برمکی و انواری (۱۳۹۶)، چیو و همکاران (۲۰۱۱) جی و همکاران (۲۰۱۵) همخوانی و مطابقت دارد. این عامل طبق نظر خبرگان در اولویت چهارم قرار گرفت. عامل مدیریت در هر سازمان و بخشی اهمیت غیر قابل انکاری دارد، در راستای دیگر عوامل ذکر شده نیاز است با مدیریت کارآمد نسبت به مشارکت بانوان و استفاده از قابلیت های آنان در این رابطه استفاده گردد، همچنین با توجه به پتانسیل استان در بخش گردشگری و توریسم مدیریت کارآمد برای توسعه صنایع مربوطه مانند صنایع دستی در جهت ایجاد اشتغال و هم در ایجاد انگیزه سرمایه گذاران موثر خواهد بود.

فرضیه ۵) مکان منطقه آزاد انزلی عامل مهمی در جذب سرمایه گذاری منطقه آزاد انزلی است. نتایج پژوهش نشان می دهند که ضریب مسیر این رابطه مثبت با مقدار (۰/۱۵۲) و معنی داری (۳/۰۳۸) می باشد؛ فرضیه مکان یابی منطقه آزاد انزلی بر جذب سرمایه گذاری تایید می گردد. نتیجه این تحقیق با پژوهش های ناهیدی و همکاران (۱۳۹۰)، ممی پور، بشارتی و بهبودی (۱۳۹۳)، برمکی و انواری (۱۳۹۶)، پاک و مجد (۲۰۱۱) همخوانی دارد. یکی از آیت های مطرح شده در مکان یابی صحیح استفاده از ظرفیت منابع طبیعی منطقه است که در جذب گردشگری مؤثر می باشد، از این منظر منطقه آزاد انزلی در موقعیت مناسبی قرار دارد؛ بنابراین استفاده بهینه از این شرایط بالقوه منطقه می تواند اثرات مثبتی بر جذب سرمایه گذاران و بهبود در وضعیت منطقه گردد.

نتیجه گیری

توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه گذاری در بخشها و فعالیتهای مختلف اقتصادی است. بدون سرمایه گذاری در طرحهای زیربنایی و روبنایی نمی توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت. امروزه بسیاری از کشورهای جهان، تمایل شدیدی به جذب سرمایه های خارجی پیدا کرده اند. یکی از راه های مفید و مناسب بدین منظور ایجاد «مناطق پردازش صادرات» یا مناطق آزاد تجاری صنعتی است. انباشت سرمایه به لحاظ نظری یکی از پیش نیازهای اساسی فرایند رشد اقتصادی به شمار می رود که می تواند از منابع مالی داخلی (پس اندازها) و منابع مالی خارجی تامین شود منابع مالی خارجی نه تنها مکملی برای پس

انداز داخلی بوده و در واقع شکاف پس انداز _ سرمایه گذاری را پر می کند، بلکه راه حلی برای مقابله شکاف منابع ارزی است. در کشورهای در حال توسعه، منابع مالی خارجی شامل کمکهای دو جانبه کشورهای در حال توسعه، منابع مالی خارجی شامل کمک های دو جانبه کشورهای توسعه یافته، جریان های مالی ناشت گرفته از منابع مالی متعدد، نظیر بانک جهانی و بانک های منطقه ای، سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. طبق نتایج این تحقیق تصمیماتی جهت اعطای زمینهای مناسب برای سرمایه گذاران که این امر به درستی در منطقه اجرا نشده است می تواند عامل مهمی در جذب سرمایه گذاران باشد به این دلیل که شرایط فیزیکی لازم برای گسترش حیطه فعالیت را به طور مناسب در اختیار می گیرند. صنعت گردشگری صنعتی میان رشته ای است که از امکانات دیگر بخش های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی بهره می برد و مزیت های خود را در مرحله شکوفایی در اختیار این بخشها قرار می دهد از جمله ایفای نقش در کاهش بیکاری (طبق اعلام سازمان جهانی گردشگری، هر گردشگر باعث ایجاد ۱۰ فرصت شغلی می شود) آن گاه در می یابیم که سازمان منطقه قابلیت آن را دارد تا نقاط ضعف این صنعت را در استان به خوبی پوشش دهد و همچون موتور محرک آن عمل کند. در این زمینه نیز استان گیلان و بالطبع منطقه انزلی نیز پتانسیل بسیار بالا و موتور محرکه مناسبی در این جهت خواهد بود، که این امر با تقویت اقامتگاه های توریستی، تبلیغات مناسب (استفاده از دنیای گستره اینترنتی امروزه) و... جهت شناساندن منطقه می تواند صورت گیرد.

همچنین می توان پیشنهاد نمود در تحقیقات آتی پژوهشگران نتایج را به تفکیک نوع صنایع سرمایه گذار اعم از ۱. تولیدی و خدماتی، و یا ۲. سابقه فعالیت، ۳. بزرگی و ابعاد شرکت، و ۴. دولتی یا خصوصی بودن شرکت سرمایه گذار انجام دهند، و میزان تاثیر و اولویت آنها را با هم مقایسه نمایند. بالطبع در تصمیم گیری دست اندرکاران می تواند تاثیر گذار باشد. در این تحقیق بخش کارشناسان و سرمایه گذار توامان در نظر گرفته شده است، پژوهشگران می توانند نتایج هر گروه را به صورت جداگانه بررسی نموده و به افزایش دانش موجود در این زمینه بیفزایند.

منابع و مآخذ

۱. آذر، عادل. غلامزاده، رسول. قنواتی، مهدی (۱۳۹۱). "مدلسازی مسیری ساختاری در مدیریت. کاربرد نرم افزار - Smart PLS". انتشارات نگاه دانش.
۲. برمکی، فاطمه، انواری، ابراهیم. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بندر امام خمینی(ره). صنعت حمل و نقل دریایی. سال دوم. شماره ۴.
۳. خلیل پور، صفر، خلیلی، فرزانه، محمدی، حسین. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی ماکو (با رویکرد امکانات و زیرساختها). دومین همایش بین المللی مدیریت و فرهنگ توسعه. ICOM02_041
۴. داوری، علی. رضازاده، آرشد. (۱۳۹۳). مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار. PLS. انتشارات جهاد دانشگاهی
۵. دیده وری، اردشیر. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد اروند و اولویت بندی آنها با استفاده از تکنیک ریاضی AHP. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
۶. رحمانی، زین العابدین، صالحی، کاظم. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر موانع ساختاری بر جذب سرمایه گذاری در سازمان بنادر و دریانوردی (مطالعه موردی منطقه ویژه اقتصادی بندر امیرآباد). پژوهش های سازمان بنادر و دریانوردی بندر امیر آباد.
۷. شعبانی، سپیده. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در مناطق آزاد ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه ارومیه.

۸. عباسی، مهدی. (۱۳۹۵). *آسیب شناسی مناطق آزاد*. گزارش، پارک علم و فناوری استان سیستان و بلوچستان. شماره گزارش: ۹۳۱۰۳.
۹. قامت، جعفر. (۱۳۹۰). *بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و اثرات آن در جذب سرمایه گذاری خارجی*. دانشنامه. شماره ۸۰. صص. ۲۰۶-۱۶۷.
۱۰. قجر، محمد؛ بنداری، مهرداد؛ حاضر، منوچهر. (۱۳۹۴). *مبانی مدیریت سرمایه گذاری*. هوشمند تدبیر، چاپ چهارم.
۱۱. کریمی کیا، اسماء. مقدم، محمد. (۱۳۹۱). *بررسی عوامل جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد اروند*. مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی. شماره ۶ و ۷. صص ۲۸-۵.
۱۲. مشیری، سعید. کیان پور، سعید. (۱۳۹۱). *عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، یک مطالعه بین کشوری (۲۰۰۷-۱۹۸۰)*. فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسیهای اقتصادی سابق)، دوره ۹، شماره ۲، صص، ۳۰-۱.
۱۳. ممی پور، سیاب؛ بشارتی، زهرا؛ بهبودی، داود. (۱۳۹۳). *بررسی و اولویت بندی عوامل جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد انزلی*. اقتصاد و توسعه منطقه ای. شماره ۷، صص. ۱۶۲-۱۳۳.
۱۴. ناهیدی، محمد رضا، آذر کسب، اصغر، محمدنژاد، جواد، علی محمدی اصل، ابراهیم. (۱۳۹۰). *عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری در منطقه آزاد ارس و اولویت بندی آنها بر اساس فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)*. مجله مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار. شماره ۹. صص ۱۷۸-۱۵۵.

15. Chiu, R. H., Lirn, T. C., Li, C. Y., Lu, B. Y., & Shang, K. C.. (2011). *An evaluation of free trade port zone in Taiwan*. The Asian Journal of Shipping and Logistics, 27(3), 423-445.
16. Janbozorgi, S and Taheri, F(2017). *Factor affecting investment in the Iranian oil and gas sector*. China usa business review , vol 16, no 8, 394-401
17. Ji, M., Li, M., & King, B.. (2015). *The Impacts of China's new free-trade zones on Hong Kong tourism*. Journal of Destination Marketing & Management, 4(4), 203-205.
18. Karimi, A., Sofiyabadi, J., Niroumand, P., Ranjbar, M. (2013). *Ranking the Factors to Attract Foreign Direct Investment in Special Economic Zones*. European Journal of Scientific Research ISSN 1450-216X / 1450-202X Vol. 101 No 4 May, 2013, pp.485 – 500
19. Mohammadi, Z., & Hajopour Shoshtari, A., (2016). *Identification and ranking the factors influencing the performance of the incentive policies of free trade zones*. Uncertain Supply Chain Management, 4(1), 49-54.
20. Pak, A., & Majd, F., (2011). *Integrated coastal management plan in free trade zones. a case study*. Ocean & coastal management, 54(2), 129-136
21. Seyoum, B., & Seyoum, B., (2017). *US foreign trade zones and import intensity examining determinants of import intensity in US foreign trade zones*. European Business Review, 29(1), 103-122